

Lagutskottets betänkande

1979/80:30

med anledning av motioner om översyn av permutationslagen m. m.

Ärendet

I betänkandet behandlas dels en motion om översyn av permutationslagen, dels en motion som rör frågor om kontroll av boutredningar, ändrade permutationsregler, översyn av bestämmelserna om dödsorsaksundersökningar m. m.

Företrädare för kammarkollegiet har under ärendets beredning lämnat upplysningar om tillämpningen av permutationslagen.

Motionsyrkanden

1979/80:1610 av Tore Nilsson (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om översyn av bestämmelserna angående kontroll över avlidens rätt.

1979/80:1614 av Ivan Svanström (c) och Olle Eriksson (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av permutationslagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Permutation

Gällande bestämmelser

Med permutation avses ett förfarande, varigenom offentlig myndighet vid ändrade förhållanden medger att bestämmelser som har getts av enskilda i gåvobrev, stiftelseförordnanden, testamenten och liknande handlingar får ändras eller medger att undantag får göras för visst fall från vad som är föreskrivet i sådan handling. Permutationsrätt har sedan gammalt ansetts tillkomma Kungl. Maj:t. Permutationsrätten har inte grundats på någon bestämmelse i regeringsformen, utan den har vuxit fram på sedvanerättslig grund med anknytning till allmän civillag.

En mera fullständig reglering av permutationsrätten infördes i svensk rätt för första gången genom antagandet av *permutationslagen* (1972:205), vilken trädde i kraft den 1 juli 1972. Lagen innehåller regler om förutsättningarna för permutation och om handläggning av permutationsärenden. I 1 § anges tre kvalificerade förutsättningar för att permutation skall kunna ske, nämligen att – på grund av ändrade förhållanden – bestämmelse ej längre kan iakttas eller blivit uppenbart onyttig eller blivit uppenbart stridande mot utfärdarens avsikter. Härjämte anges att permutation får ske om annat

särskilt skäl föreligger. I lagstiftningsärendet (prop. 1972:8, LU 1972:11) underströks kraftigt att som utgångspunkt för tillämpningen av lagen borde gälla att den praxis som hade utvecklats vid Kungl. Maj:ts handläggning av permutationsärenden skulle följas även i fortsättningen och att någon ändring av dithills tillämpade allmänna principer inte var åsyftad.

Beslutanderätten i permutationsärenden har i lagen delegerats till fideikommissnämnden, såvitt rör fideikommissförordnanden, och i övrigt till kammarkollegiet (2 §). Avser ärendet ändrad ändamålsbestämning för egendom av betydande värde eller uppkommer i ärendet fråga av särskild vikt från allmän synpunkt, skall ärendet dock överlämnas till regeringen för avgörande (3 §). Talan mot fideikommissnämndens och kammarkollegiets beslut i permutationsärende skall föras hos regeringen genom besvär (4 §).

Enligt uttryckligt stadgande (5 §) gäller permutationslagen ej sådan pensions- eller personalstiftelse som avses i *lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.* För permutation beträffande sådan stiftelse gäller 22 § nämnda lag. Beslutanderätten i sistnämnda slag av ärenden tillkommer tillsynsmyndigheten, dvs. länsstyrelsen i det län där arbetsgivaren har sin hemvist. Länsstyrelsen har möjlighet att underställa ärendet regeringens prövning.

Motionsmotiveringar

I *motionen 1614* framhålls att det vid flera tillfällen har riktats kritik i massmedia mot det sätt på vilket reglerna om permutation har tillämpats. Senast har det enligt motionärerna gällt den s. k. Söderlundska gården, vilken jämte ett belopp om 150 000 kr. hade testamenterats till Leksands kommun. Ändamålet med donationen var att gården skulle bevaras för framtiden och nyttjas för allmännyttigt eller kulturellt ändamål. Donationen skulle förvaltas av en stiftelse. Endast ca ett år efter det att kommunen mottagit donationen på de i testamentet angivna villkoren föreslog kulturnämnden att man skulle ansöka om rivning av fastigheten för att på platsen i stället uppföra ett sedan länge planerat kulturhus. Styrelsen för stiftelsen ansökte därefter om permutation av testamentsvillkoren. Ansökan bifölls av kammarkollegiet.

Motionärerna hänvisar till att lagutskottet år 1974 framhöll att det var av vikt att tillbörlig respekt visas för de ändamål som donator gett uttryck för i donationsurkunden. Enligt motionärernas mening kan det inte vara rimligt att en mottagare av en donation endast en kort tid efter det att mottagaren accepterat att ta emot donationen skall kunna få donationsvillkoren helt ändrade. Motionärerna anser att permutationslagens regler bör ses över i syfte att vid handläggning av permutationsärenden större hänsyn skall tas till donators vilja.

I *motionen 1610* anføres att det i en rad uppmärksammade permutationsärenden har påtalats i pressen att avlidnas donationsbestämmelser icke efterlevs – vare sig till syftet eller i fråga om donatorns ekonomiska intresse.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med behandlingen av förslaget till permutationslag (prop. 1972:8) hade utskottet att ta ställning till en motion vari yrkades att bestämmelsen i 1 § att permutation får ske om "annat särskilt skäl" föreligger borde ändras så att permutation fick ske om "eljest synnerliga skäl" förelåg. Till stöd för yrkandet anförde motionärerna att grundlagberedningen i sitt betänkande angett att som en förutsättning för permutation skulle gälla att synnerliga skäl till ändring förelåg.

I sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1972:11) underströk utskottet att en utgångspunkt för utformningen av permutationslagen borde vara att någon ändring ej skulle ske i den praxis som hade utvecklats vid Kungl. Maj:ts handläggning av permutationsärendena och som hade redovisats i propositionen. Vid en genomgång av denna praxis kunde utskottet konstatera att man i vissa fall, där permutation skett, svårigen kunde hävda att "synnerliga skäl" till ändring förelåg. Utskottet syftade här på vissa ändringar av förvaltningsbestämmelser, såsom t. ex. förenkling och modernisering av stadgar, ändring av styrelses sammansättning, överflyttning av förvaltningen från en kommunal instans till annan kommunal instans m. m. Enligt utskottets mening täcktes dessa fall bättre av det i propositionen använda uttrycket "särskilda skäl". Denna formulering återfanns också i 22 § i lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. Utskottet tillstyrkte därför att riksdagen med avslag på motionen antog 1 § i förslaget till permutationslag. I en reservation (m) yrkades bifall till motionen.

Frågor om permutation behandlades även av *1974 års riksdag* med anledning av en motion vari begärdes att riksdagen skulle uppdra åt sina revisorer att utarbета en översikt över hur permutationsprinciperna iakttagits i den praktiska tillämpningen när det gällde vissa donationsfonder inom skolväsendet, vilka omfattades av ett av Kungl. Maj:t år 1968 i Kungl. brev meddelat generellt permutationsbeslut. Beträffande detaljutformningen i det enskilda fallet innebar beslutet ett bemyndigande för skolstyrelse eller annan lokal förvaltningsmyndighet att förordna därom. Utskottet (LU 1974:7) avstyrkte bifall till motionen men betonade att det var en huvuduppgift för den permuterande myndigheten att se till att donators intentioner följs så nära som möjligt. I en reservation (m) tillstyrktes bifall till motionen. Särskilt yttrande avgavs av en s-ledamot. Riksdagen följde utskottets hemställan.

Kontroll av bouppteckning och boutredning

Gällande bestämmelser

Den grundläggande översikten över dödsboets ställning erhålles genom *bouppteckning*, som i princip skall upprättas i varje dödsbo. Bouppteckningen skall inregistreras vid domstol och ligger till grund för beräkningen av arvsskatten. Är tillgångarna mycket små kan bouppteckning underlåtas. Befrielse från bouppteckningsplikten förutsätter att kommunens socialnämnd gör s. k. dödsboanmälan till rätten.

Bouppteckning skall ske inom tre månader från dödsfallet, om inte rätten medgivit uppskov. Rätten skall utöva kontroll över att bouppteckning sker i laga tid. Vid försummelse kan rätten vid vite förelägga den bouppteckningspliktige att inkomma med bouppteckning. Rätten kan också förordna någon att föranstalta om uppteckningen. Bouppteckningen skall enligt gällande bestämmelser förrättas av två "kunniga och trovärdiga gode män". Något speciellt behörighetskrav finns inte. Som bouppteckningsförrättare brukar anlitas advokater, bankers notariatavdelningar, begravningsbyråer och begravningsföreningar, nämndemän och andra kommunala förtroendemän, polismän m. fl. Någon kontroll av bouppteckningsförrättarnas kunskaper och lämplighet sker som regel inte hos tingsrätterna. Dessa saknar också vanligen möjligheter att göra en sådan kontroll. Tingsrättens kontroll inskränker sig till en bedömning av riktigheterna i bouppteckningen och till begäran om kompletterande utredning där sådan syns nödvändig. Tingsrättens beslut i ärenden om fastställande, eftergift och återvinning av arvsskatt granskas av kammarkollegiet.

Dödsbo förvaltas av dödsbodelägarna gemensamt. Ofta brukar dödsbodelägarna dock lämna fullmakt till någon av delägarna eller till annan person att handha *boutredningen*. Enligt bestämmelserna i 19 kap. ärvdabalken (ÄB) kan domstol vidare förordna att dödsboets egendom skall avträdas till förvaltning av boutredningsman samt utse någon att såsom boutredningsman handha förvaltningen. Boutredningsmannen företräder dödsboet gentemot tredje man. Han skall företa alla för boets utredning erforderliga åtgärder. För överlåtelse av fast egendom och tomträtt måste han dock i princip ha delägarnas samtycke.

19 kap. ÄB innehåller åtskilliga bestämmelser som syftar till kontroll av boutredningsmannens förvaltning. Efter en skärpning av bestämmelserna, vilken trädde i kraft den 1 januari 1976, innebär de i huvudsak följande. Boutredningsmannen får inte blanda samman boets egendom med egendom som tillhör annan. Under vissa särskilt angivna förutsättningar åligger det boutredningsmannen att nedsätta dödsboets värdehandlingar i öppet förvar hos bank. Boutredningsmannen är vidare skyldig att före den 1 april varje år avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. Redovisningen, till vilken skall fogas bevis om insättningar och uttag från bankkonton, skall tillställas minst en av dödsbodelägarna. De övriga

delägarna samt den domstol som meddelat boutredningsmannaförordnandet skall underrättas härom. Finns omyndig delägare skall ett exemplar av redovisningen tillställas överförmyndaren. Om boutredningsmannen inte fullgör vad som sålunda åligger honom, kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin redovisningskyldighet. Så snart boet är berett för delning skall boutredningsmannen avge redovisning för sin förvaltning inför dödsbodelägarna. Frånträder han sitt uppdrag dessförinnan skall han i samband härmed avge redovisning. På begäran av dödsbodelägare eller om domstolen i annat fall anser det lämpligt kan domstolen förordna god man att öva tillsyn över boutredningsmannens förvaltning. Boutredningsmannen är skyldig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar dödsboet eller någon vars rätt är beroende av utredningen.

Motionsmotivering

I motionen 1610 hänvisas till att i riksdagen tidigare har påtalats samhällets bristfälliga intresse för och kontroll över boutredning och bouppteckning. Enligt motionären har riksskatteverkets kontrollavdelning framhållit att den bristande kontrollen kan medföra avsevärd ekonomisk förlust för staten genom undanhållen arvsskatt och djupgående rättskränkningar för dödsbodelägarna och tredje man.

Motionären erinrar om att kontrollen i hithörande sammanhang i första hand åvilar registreringsmyndigheterna, pastorsämbetet, statistiska centralbyrån och tingsrätten, samt kontrollmyndigheten kammarkollegiet, vilka enligt motionären saknar erforderlig fiskal och polisiär erfarenhet och personal. Motionären anser att en överflyttning av kontrollen till riksskatteverket bör övervägas som ett mera rationellt alternativ.

Tidigare riksdagsbehandling

Institutet dödsboanmälan infördes år 1976. I samband med att utskottet prövade regeringens förslag (prop. 1975/76:50) härtill behandlade utskottet även en under den allmänna motionstiden år 1976 väckt motion vari begärdes en översyn av lagstiftningen för att stärka rättsskyddet för dödsbon, dödsbodelägare och tredje man. Motionärerna uttalade sig för att ärenden angående inregistrering av bouppteckning och fastställande av arvsskatt borde flyttas från tingsrätterna till länsstyrelserna.

I sitt betänkande (LU 1975/76:16) anslöt sig utskottet helt till motionärernas ståndpunkt att det var angeläget att det fanns ett tillfredsställande rättsskydd vid bouppteckning och boutredning. Utskottet pekade på att åtgärder i sådant syfte kommit till stånd under senare år och hänvisade bl. a. till de ändringar i reglerna om boutredningsman som riksdagen hade antagit år 1974. Även om åtgärder sålunda hade vidtagits för att öka kontrollen över boutrednings- och bouppteckningsförfarandet kunde enligt utskottets

mening säkerligen kontrollen förbättras ytterligare. Utskottet förutsatte att regeringen med hänsyn till frågans vikt följde utvecklingen på området och i lämpligt sammanhang verkställde de ytterligare utredningar som kunde anses erforderliga. Någon åtgärd från riksdagens sida var inte påkallad varför utskottet avstyrkte bifall till motionen.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Dödsorsaksutredningar

Gällande ordning

Bestämmelser om vissa åligganden vid dödsfall finns i 14 § kungörelsen (1963:540) om begravningsplatser och gravar m. m., den s. k. *begravningskungörelsen*. Regleringen innebär bl. a. följande.

Vid dödsfall som inträffar här i riket skall intyg av läkare om dödsorsak (dödsbevis) lämnas till pastorsämbetet i den församling där dödsfallet skall antecknas. Dödsbevis skall lämnas av sjukvårdsinrättning, om den avlidne vårdades på inrättningen vid dödsfallet. Om den döde i annat fall vårdats av läkare och denne efter undersökning av den döda kroppen kunnat konstatera den sannolika dödsorsaken och ej funnit anledning till antagande att döden orsakats av annan person och ej heller eljest funnit skäl föreligga för en fullständigare undersökning av den döda kroppen, skall dödsbevis lämnas av efterlevande make eller annan anhörig som sammanbott med den döde eller av annan anledning finns på platsen. I övriga fall skall dödsbevis lämnas av polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffat. Dödsbevis skall lämnas så snart det kan ske.

Om dödsbevis ej inkommit till pastorsämbetet inom en vecka efter anmälan om dödsfallet, skall pastorsämbetet sända underrättelse om dödsfallet till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffat. Polismyndigheten har då att införskaffa dödsbevis.

Innan läkare utfärdar dödsbevis, skall han undersöka den döda kroppen för att fastställa dödsorsaken. Sådant undersökning får dock underlåtas om läkaren vårdat den döde för den sjukdom varav han avlidit och läkaren anser sig på sannolika skäl kunna fastställa dödsorsaken. Dödsbevis skall av läkaren utan dröjsmål tillhandahållas den som enligt vad ovan sagts skall lämna sådant bevis till pastorsämbetet.

Närmare bestämmelser om dödsbevis har efter bemyndigande i begravningskungörelsen år 1971 meddelats av socialstyrelsen i samråd med rikspolisstyrelsen (*socialstyrelsens cirkulär den 14 maj 1971 med råd och anvisningar ang. dödsbevis*, MF nr 24). I cirkuläret behandlas i skilda avsnitt, bl. a. läkares skyldighet att göra anmälan till polismyndighet, polismyndighets skyldighet att utreda dödsfall, val av undersökningsform och förfarandet vid olika slag av likundersökningar.

Sedan cirkuläret utfärdades har riksdagen antagit *obduktionslagen*

(1975:191), vilken äger tillämpning på obduktion som inte innefattar rättsmedicinsk undersökning. Vidare bör här nämnas att det med giltighet fr. o. m. den 1 oktober 1973 finns en kungörelse (1973:710) om rättsmedicinsk obduktion.

Socialstyrelsen har år 1975 med stöd av bemyndiganden i sistnämnda kungörelse och i begravningskungörelsen utfärdat cirkulär (MF 1975:12) med föreskrifter om förfarandet vid rättsmedicinsk obduktion m. m. Föreskrifterna kompletterar bestämmelserna i det ovan nämnda cirkuläret från år 1971.

Motionsmotivering

I *motionen 1610* hänvisas till att chefsåklagaren Sten Runerheim har mot bakgrund av sina erfarenheter som allmän åklagare i ett uppmärksammat rättsfall vid Malmö tingsrätt år 1979 – mordserien vid Östra sjukhuset – hittills utan större framgång hos socialstyrelsen påtalat de brister som kännetecknar dödsfallsutredningar. Motionären anser att en överflyttning av kontrollen i hithörande sammanhang till rikspolisstyrelsen bör övervägas.

Tidigare riksdagsbehandling

Hösten 1979 behandlade socialutskottet en motion vari begärdes en översyn av gällande bestämmelser om dödsorsaksundersökningar och utfärdande av dödsbevis. I sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1979/80:14) anförde socialutskottet bl. a. följande.

Utskottet har inhämtat att det inom socialstyrelsen sedan lång tid tillbaka pågår en översyn av 1971 års cirkulär. Utgångspunkten för översynsarbetet är att man skall söka skapa så långt möjligt enkla och väl fungerande rutiner samtidigt som rättssäkerhetsaspekterna beaktas. Avsikten är att det reviderade cirkuläret skall innehålla bestämmelser som generellt sett skärper kraven på läkare som gör undersökning för utfärdande av dödsbevis. Läkarna kommer att uppmärksammas på att de är skyldiga att noggrant sätta sig in i de omständigheter som är av betydelse för utfärdande av sådana bevis och att de ingående måste pröva om det finns tecken som tyder på onaturlig död och, om så är fallet, vidta nödvändiga åtgärder. Även det reviderade cirkuläret kommer att utfärdas i samråd med rikspolisstyrelsen, något som enligt utskottets mening gör att det finns skäl utgå från att rättssäkerhetsaspekterna ägnats stor uppmärksamhet. Utskottet har inhämtat att det reviderade cirkuläret kommer att utfärdas inom kort.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att det inte är erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen. Vid denna bedömning beaktar utskottet att det får anses ankomma på socialstyrelsen att ta erforderliga initiativ till ändring av begravningskungörelsen för den händelse myndigheten vid sitt översynsarbete skulle finna att även bestämmelserna i denna författning behöver revideras.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet två motioner, vari tas upp frågor om permutation, kontroll av boutredningar, översyn av bestämmelserna om dödsorsaksutredningar m. m.

Permutation

Med permutation avses ett förfarande, varigenom offentliga myndigheter vid ändrade förhållanden medger att en bestämmelse som har getts av enskild i gåvobrev, stiftelseförordnande, testamente eller liknande handlingar får ändras eller upphävas eller ej skall gälla i särskilt fall. En mer fullständig reglering av permutationsrätten infördes i svensk rätt för första gången genom antagandet av permutationslagen vilken trädde i kraft den 1 juli 1972. Enligt 1 § får permutation ske när en bestämmelse på grund av ändrade förhållanden ej längre kan iakttas eller när bestämmelsen blivit uppenbart onyttig eller uppenbart stridande mot utfärdarens avsikt eller när annat särskilt skäl föreligger. I lagstiftningsärendet underströks kraftigt att som utgångspunkt för tillämpningen av lagen borde gälla att den praxis som hade utvecklats vid Kungl. Maj:ts handläggning av permutationsärendena skulle följas även i fortsättningen och att någon ändring av dittills tillämpade allmänna principer således inte var åsyftad. Beslutanderätten i permutationsärenden har i lagen ålagts fideikomissnämnden i fråga om fideikomissförordnanden och i övrigt kammarkollegiet. I vissa fall skall dock ärendet överlämnas till regeringen för avgörande. Talan mot beslut i permutationsärenden förs hos regeringen.

I motionen 1614 hänvisas till ett nyligen avgjort permutationsärende som avsåg en donation av en fastighet och ett visst kapitalbelopp vilka förvaltades av en kommunal stiftelse. Styrelsen för stiftelsen hade endast ca ett år efter det att kommunen mottagit donationen ansökt om permutation, innebärande medgivande till rivning av fastigheten. Ansökan hade bifallits av kammarkollegiet. Motionärerna anser att det inte kan vara rimligt att en mottagare av en donation skall kunna genom permutation få donationsvillkoren helt ändrade endast en kort tid efter det att mottagaren accepterat att ta emot donationen. Med åberopande av det anförda yrkar motionärerna att riksdagen begär en översyn av permutationslagens regler i syfte att vid handläggning av permutationsärenden större hänsyn skall tas till donators vilja. Även i motionen 1610, vari yrkas en översyn av bestämmelserna om kontroll av avlidens rätt, tas upp frågan om handläggningen av permutationsärenden. Motionären hävdar att pressen i en rad uppmärksammade permutationsärenden har påtalat att avlidnas donationsbestämmelser inte efterlevs, vare sig till syfte eller i fråga om donators ekonomiska intressen.

Utskottet vill till en början erinra om att utskottet i 1972 års lagstiftnings-

ärendet hade att med anledning av ett motionsyrkande ta ställning till om den föreslagna permutationsgrunden "särskilda skäl" borde bytas ut mot "synnerliga skäl". Som framgår av det tidigare anförda (s. 3) underströk utskottet att med reformen inte avsågs någon ändring i regeringens praxis. Vid en genomgång av denna praxis fann sig utskottet kunna konstatera att man i vissa fall där permutation skett svårligen kunde hävda att "synnerliga skäl" till ändring förelegat. Utskottet syftade härvid framför allt på vissa ändringar av förvaltningsbestämmelser. Enligt utskottets mening täcktes dessa fall bättre av uttrycket "särskilda skäl". Utskottet tillstyrkte därför den i propositionen föreslagna formuleringen.

När frågan om en skärpning av förutsättningarna för permutation nu åter aktualiserats vill utskottet till en början peka på att man kan dela in permutationsärendena i två huvudgrupper, dels sådana som endast rör ändring av förvaltningsbestämmelser, dels sådana som avser ändring av själva ändamålet med donationen. När det gäller den förstnämnda gruppen av ärenden kan det enligt utskottets mening inte komma i fråga att ställa hårdare krav för att permutation skall få komma till stånd.

Beträffande den sistnämnda gruppen av ärenden bör enligt utskottets mening en skärpning av förutsättningarna för permutation komma till stånd endast om de nuvarande bestämmelserna inte kan anses ge ett tillräckligt skydd för att donators vilja respekteras. Utskottet har sig inte bekant att det – utöver det fall som aktualiserats i motionen 1614 – skulle ha förekommit någon kritik i massmedia eller på annat håll mot det sätt på vilket permutationsärendena handlagts. Enligt vad utskottet inhämtat är besvärshänsynen mycket låg. Under de senaste fem åren har kammarkollegiet handlagt ca 1 500 permutationsärenden. I ca 30 fall har besvär anförts, dvs. i omkring 2 procent av ärendena. Av besvären avser endast 8 fall klagomål mot att permutation beviljats. I två av dessa fall har regeringen bifallit besvären. Det har då rört sig om s. k. familjestiftelser.

Det anförda ger enligt utskottets mening inget belägg för att det f. n. skulle föreligga något behov av en översyn av gällande regler om permutation. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 1610 i denna del och 1614. Utskottet vill emellertid ånyo understryka vad utskottet uttalade år 1974 i ett ärende som avsåg tillämpningen av permutationsreglerna på skolans område, nämligen att det är en huvuduppgift för den permuterande myndigheten att se till att donators intentioner följs så nära som möjligt. Utskottet vill vidare starkt betona att särskild varsamhet måste iaktas när det gäller ärenden där det endast förflutit en kortare tid mellan mottagandet av en donation och en ansökan om permutation.

Kontroll av bouppteckningar och bouppteckningar m. m.

Den grundläggande översikten över dödsboets ställning erhålls genom *bouppteckning*, som i princip skall upprättas i varje dödsbo. Bouppteckning-

en skall inregistreras vid tingsrätt och ligger till grund för beräkningen av arvsskatten, som fastställs av tingsrätten. Är tillgångarna mycket små kan bouppteckning underlåtas. Befrielse från bouppteckningsplikten förutsätter att kommunens socialnämnd gör s. k. dödsboanmälan till rätten. Tingsrättens kontroll av bouppteckningarna inskränker sig till en bedömning av det riktiga i uppgifterna i bouppteckningen och till begäran om kompletterande utredning där sådan behövs. Tingsrättens beslut i ärenden om fastställande, eftergift och återvinning av arvsskatt granskas av kammarkollegiet.

Dödsbo förvaltas av dödsbodelägarna gemensamt. Ofta brukar dödsbodelägarna dock lämna fullmakt till någon av delägarna eller till annan person att handha *boutredningen*. Enligt bestämmelserna i 19 kap. ärvdabalken (ÄB) kan domstol vidare förordna att dödsboets egendom skall avträdas till förvaltning av boutredningsman samt utse någon att såsom boutredningsman handha förvaltningen. 19 kap. ÄB innehåller åtskilliga bestämmelser som syftar till kontroll av boutredningsmans förvaltning. Dessa bestämmelser skärptes år 1974 och innebär bl. a. en skyldighet för boutredningsmannen att under vissa förutsättningar nedsätta dödsbos värdehandlingar i öppet förvar hos bank. Vidare åligger det boutredningsmannen att före den 1 april varje år avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. Kontrollen att så sker ankommer på den tingsrätt som förordnat boutredningsmannen.

I motionen 1610 påtalas att det råder brister i den nuvarande kontrollen och att detta kan medföra avsevärd ekonomisk förlust för staten genom undanhållande av arvsskatt och djupgående rättskränkningar för dödsbodelägarna och tredje man. Enligt motionärens mening bör bl. a. en överflyttning av kontrollen i hithörande sammanhang till riksskatteverket övervägas.

Frågan om kontroll av boutredningar m. m. prövades av utskottet senast våren 1976 med anledning av ett motionsyrkande. Utskottet underströk i sitt av riksdagen godkända betänkande att det var angeläget att det fanns ett tillfredsställande rättsskydd vid bouppteckning och boutredning. Utskottet pekade på att åtgärder i sådant syfte kommit till stånd under senare år och hänvisade bl. a. till de ändringar i reglerna om boutredningsman som riksdagen hade antagit år 1974. Även om åtgärder sålunda hade vidtagits för att öka kontrollen över boutrednings- och bouppteckningsförfarandet kunde enligt utskottets mening säkerligen kontrollen förbättras ytterligare. Utskottet förutsatte att regeringen med hänsyn till frågans vikt följde utvecklingen på området och i lämpligt sammanhang verkställde de ytterligare utredningar som kunde anses erforderliga. Någon åtgärd från riksdagens sida var inte påkallad, varför utskottet avstyrkte bifall till motionen.

Sedan frågan senast prövades har enligt utskottet inte förekommit något som bör föranleda riksdagen till ändrat ställningstagande. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1610 även i denna del.

Dödsorsaksutredningar

I motionen 1610 framhålls också att det råder brister i fråga om dödsfallsutredningar. Som ett exempel anförs ett uppmärksammat fall i Malmö 1979.

Som framgår av det tidigare anförda (s. 7) prövade riksdagen frågan om möjligheten att skärpa kraven på dödsorsaksundersökningar så sent som i december 1979. I sitt av riksdagen godkända betänkande redovisade socialutskottet att det inom socialstyrelsen sedan lång tid tillbaka pågick en översyn av socialstyrelsens cirkulär från år 1971 med råd och anvisningar angående dödsbevis. Enligt socialutskottet var avsikten att det reviderade cirkuläret skulle innehålla bestämmelser som generellt sett skärpte kraven på läkare som gör undersökning för utfärdande av dödsbevis. Det reviderade cirkuläret skulle utfärdas i samråd med rikspolisstyrelsen, något som enligt socialutskottets mening gjorde att det fanns skäl utgå från att rättssäkerhetsaspekterna skulle komma att ägnas stor uppmärksamhet. Med hänvisning till det anförda ansåg socialutskottet att det inte var erforderligt med någon åtgärd från riksdagens sida.

Enligt vad lagutskottet nu inhämtat är översynen av 1971 års cirkulär i det närmaste avslutad och ett nytt cirkulär kan beräknas utkomma inom kort. På anförda skäl avstyrker utskottet bifall till motion 1610 i förevarande del.

Utskottet hemställer

1. beträffande *permutation* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:1610, i denna del, och 1979/80:1614,
2. beträffande *kontroll av bouppteckningar och bouppteckningar m. m.* att riksdagen avslår motionen 1979/80:1610, i denna del,
3. beträffande *dödsorsaksundersökningar* att riksdagen avslår motionen 1979/80:1610, i denna del.

Stockholm den 25 mars 1980

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Stig Olsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp), Margareta Gard (m), Stina Andersson (c), Ingrid Segerström (s) och Lars Hedfors (s).

